

T.T.C.-S.T.W. (versie 2020)
Technisch Theoretische Cursus
Voor het beroep van Systeemtherapeutisch Werker

Inleiding

De eenjarige opleiding TTC-STW leidt op tot het vak van Systeemtherapeutisch Werker. De Nederlandse Vereniging voor Gezins- en Relatietherapie (NVRG) geeft vanaf september 2015 een beroeps erkenning aan het vak van ‘Systeemtherapeutisch Werker’.

De Systeemtherapeutisch Werker is een systeemtheoretisch geschoolde en praktisch vaardige hulpverlener die op uiteenlopende hulpvragen antwoorden zoekt in een actieve samenwerking met sociaal en maatschappelijke betrokkenen. De Systeemtherapeutisch Werker is een relatiedeskundige. Hij/zij benadert vraagstukken vanuit hun culturele context, betreft en activeert netwerken bij het creatief zoeken naar verandermogelijkheden. Het beroep van de Systeemtherapeutisch Werker is een professioneel passend antwoord op eigentijdse maatschappelijke en politieke vragen. Hij/zij co-creëert een context waarin mensen in betrokken netwerken, vanuit steunbronnen en eigen (veer-)kracht regie hervinden in een sociaal en maatschappelijk ingebed leven.

De STW kan in vele beroepsvelden van toegevoegde waarde zijn. De STW heeft minimaal een HBO vooropleiding en is met de TTC-STW aanvullend opgeleid om vanuit een systeemtheoretisch perspectief te denken en te handelen. De Systeemtherapeutisch Werker kan werken in de jeugdzorg, de geestelijke gezondheidszorg, in buurtteams of residentieel. Hij/zij kan gezinswerker zijn, ouderbegeleider in een ziekenhuis, een buurtwerker, gezinsvoogd, of methode geleid therapeut zoals bijvoorbeeld: F-ACT-therapeut, MDFT-therapeut, MST-therapeut of FFT-therapeut.

De deelnemer die de TTC-STW voltooit komt (met de juiste vooropleiding en supervisie) in aanmerking voor de NVRG-beroeps erkenning als Systeem Therapeutisch Werker (Zie reglement NVRG). Met dit lidmaatschap kunnen STW-'s deelnemen aan activiteiten die de NVRG organiseert, bijdragen om het systeemtheoretisch denken en werken verder te professionaliseren, uit te dragen en te verspreiden.

Robert van Hennik, 2020

Doelgroep

Maatschappelijk werkers, SPV-ers, vaktherapeuten, psychologen, orthopedagogen, die een specialisatie wensen m.b.t. systeemtherapeutisch werken. Ook andere hulpverleners die in hun beroepspraktijk met systemen werken zoals buurtwerker, gezinsvoogd, ouderbegeleider, F-ACT-, MDFT, MST-, FFT-therapeut.

U kunt deelnemen aan de opleiding als u een op de zorg- of welzijnssector gerichte bacheloropleiding op hbo- of universitair niveau heeft afgerond en gedurende twee jaar minimaal twee dagdelen per week systeemtherapeutische werkzaamheden verricht binnen de zorg- en welzijnssector.

Opzet programma

De opleiding TTC-STW biedt competentie gericht onderwijs. De inhoud van de cursus is afgestemd op de competenties die de Nederlandse Vereniging voor Relatie en Gezinstherapie stelt als kwaliteitscriteria voor het beroep van systeemtherapeutisch werker.

De competenties van de Systeemtherapeutisch Werker

De door de NVRG erkende systeemtherapeutisch werker is een deskundig opgeleide hulpverlener die op basis van verworven competenties antwoord geeft op actuele vraagstukken in de welzijnssector en geestelijke gezondheidszorg. Voor de systeemtherapeutisch werker worden drie typen competenties onderscheiden:

- I. Systemische basiscompetenties.
- II. Systemische metacompetenties.
- III. Competenties om systeemtherapeutische technieken

I Systemische basiscompetenties

Deze competenties betreffen kennis van principes die ten grondslag liggen aan systeemtherapie en vaardigheden om systeemgesprekken te voeren. De STW-er kan gedrag zien als onderdeel van interactiereeksen die zich ontwikkelen in de tijd en op basis van feedbackprocessen. De STW-er onderzoekt de betekenis van gedrag binnen sociale, maatschappelijke en culturele contexten. De STW-er kent verschillende methodische perspectieven en werkwijzen binnen de systeemtherapie. Hij/zij kan een hulpverleningstraject opzetten, voortzetten en afronden en hierin met betrokken partijen samenwerken.

II Systemische metacompetenties

Deze competenties betreffen de beroepsattitude en het perspectief van de STW. De STW ontwikkelt een interpersoonlijk perspectief, onderzoekt gedrag en betekenis binnen sociale, maatschappelijke en culturele contexten. De STW kan zichzelf zien als een onderdeel van het systeem, waarmee hij/zij werkt en van het grotere hulpverleningssysteem waarin hij/zij werkt. De STW beschrijft problemen op een niet-pathologiserende wijze, maakt ruimte voor meerstemmigheid, diversiteit, veerkracht en steunbronnen. De STW kan samenwerken en reflecteren op de eigen rol en het effect van interventies.

III Competenties om systeemtherapeutische technieken toe te passen

Deze competenties gaan over het daadwerkelijk inzetten van systeemtherapeutische technieken en het nemen van 'relationele verantwoordelijkheid' over de effecten ervan. De STW is in staat hulpvragen te verduidelijken, hypothesen te vormen, betekenis overeen te komen, met interventies en (circulaire) vragen tot verandering uit te nodigen en de effecten te evalueren.

Voor een uitgebreide beschrijving van competenties verwijzen wij naar de NVRG website

De opbouw van de opleiding TTC STW

De inhoud van de opleiding is afgestemd op de te verwerven competenties voor het beroep van systeemtherapeutisch werker. In het programma draaiboek (verder op in deze tekst) staat aangegeven hoe in de opeenvolgende lesonderdelen verschillende competenties geleerd worden. De opbouw van de opleiding is ingedeeld in vier hoofdstukken die ieder afgesloten worden met practicum en integratie.

- A Fase 1. Contact maken
- B Fase 2. Gedrag begrijpen vanuit (betekenis) context
- C Fase 3. Plan van aanpak/ Samen op Weg Plan
- D Fase 4. Methodiek en toepassingen

Door deze vier hoofdonderdelen heen loopt een verhaallijn die ordening en samenhang aanbrengt. Dit verhaal is schematisch weergegeven in het volgende vierkant. Dit vierkant is ontleend aan een werkmodel van Jan Olthof (2012) en is in opzet aangevuld met verwijzingen

naar algemene systeemtheoretische concepten en meer specifieke systeemtheoretische, narratieve en dialogische concepten van o.a. Peter Rober (2014) Michael White (2007) & William Madsen (2007) Robert van Hennik (2018).

Ja-respons	2. Verhaal/ context: Waarom gaat het zoals het gaat? <ul style="list-style-type: none"> - tijdslijnen - structuur - patronen - affectief - Verhaal 	Ja-respons
1. Motief: Probleemvrij gesprek Zorgen Veranderwensen Waarden		3. Samen op Weg Plan: <ul style="list-style-type: none"> - Visie, waarden - Obstakels - Steunbronnen - Plan van aanpak (wie doet wat)
Response-ruimte Verschillend en verbonden in de leefgemeenschap	4. Actie en evaluatie Hoe te geraken in geprefereerde samenwerking, patronen, verhalen <ul style="list-style-type: none"> - tijdslijnen - structuur - patronen - affectief - verhaal Feedback gestuurd	Ja-respons

Een systeemtherapeut/ systeemtherapeutisch werker kan een collaboratief veranderingsproces evalueren door zich (met participanten) af te vragen waar zij zich bevinden in het vierkant en of er een gezamenlijk ja-respons is gegeven voor het voorafgaande:

A Het eerste blok betreft de fase van contact maken. Gedurende deze eerste fase van de opleiding is er aandacht voor thema's als contact maken, kennis maken, het uitvragen van zorgen en veranderwensen op een systemische wijze, zodanig dat we uitnodigen tot circulariteit, meerstemmigheid en multipale betekenissen. Gedurende de eerste les is er aandacht voor een 'systemische' kennismaking in en met de groep. Identiteit wordt als sociaal en cultureel construct gedefinieerd in de oefening 'Tree of Life'. Cursisten leren de lesgroep zien als 'lerend systeem' dat streeft naar zelfbehoud en transformatie. In de daarop volgende lesdagen is er aandacht voor de basisbegrippen in de systeembenadering. Cursisten leren dat we gedrag enkel kunnen begrijpen vanuit een betekeniscontext die sociaal, cultureel en maatschappelijk bepaald is. Er is aandacht voor diversiteit m.b.t. culturen en gezinsvormen.

B Blok twee in de opleiding betreft de fase van gedrag vanuit de context begrijpen en betekenis maken. De STW-er zoekt met de systeemleden naar een gezamenlijke betekenis, van waaruit we kunnen begrijpen waarom het gaat zoals het gaat. ‘Wat is een goede reden waarom mensen doen wat zij doen’? We hebben aandacht voor de belangrijkste perspectieven in de systeembenadering. De STW-er kijkt op 5 niveaus naar gedrag (in interacties binnen contexten). 1. **Tijdslijnen**: Het hier-en-nu is de botsing tussen de horizontale tijdslijn (ontwikkeling: levensloop/ levensfasen) en de verticale tijdslijn (inwikkeling: invloed van maatschappij, cultuur, familiegeschiedenis). Een levend systeem, organisme: cel, orgaan, lichaam, mens, relatie, gezin, familie, leefgemeenschap, samenleving overleeft door met enig zelfbehoud te anticiperen en reorganiseren in relatie tot onvoorspelbare veranderingen in de grotere systemen die het organisme omringen. Dit ‘met enig zelfbehoud anticiperen’ betreft reorganisatie op basis van 2. **Structuur**: Structuur gaat over de organisatie van het systeem m.b.t.. hiërarchie, posities, rollen, taken, afstand en nabijheid, open en/of gesloten grenzen. 3. **Patronen**: circulaire repeterende interactiepatronen waarin soms ongewild het ongewenste wordt versterkt. We spreken hier ook wel van ‘naar-mate-cirkels’. 4. **Affectief klimaat**: betreft een veilige basis om vanuit te exploreren en om naar terug te keren. Het gaat over relationeel en emotioneel afgestemd zijn, jezelf en de ander als ‘goed genoeg’ zien. 5. **Verhaal**: ‘*Everything is ‘multi-storied’*’. Over alles zijn talloze verhalen te vertellen en de meeste verhalen kennen of vertellen we niet. Onze verhalen representeren de werkelijkheid niet, maar ze scheppen deze. We leven in overeenstemming met de verhalen die we vertellen over onszelf, elkaar en ons leven. Het beschikken over ruimere verhalen, met meerdere (soms tegenstrijdige) perspectieven maakt ons weerbaar tegen stress en trauma. De STW-er maakt met deelnemers een verhaal waarmee we kunnen begrijpen ‘waarom het gaat zoals het gaat’, waartegen iedere deelnemer ‘ja’ kan zeggen.

C Het derde blok gaat over de fase van het maken van een plan van aanpak/ het samen op weg plan. Centraal in de opleiding staat de samenwerkingsgerichte gezinstherapie, zoals deze ontwikkeld is door William Madsen. De deelnemers van de cursus zullen dan ook zijn boek helemaal lezen. Wij werken met de ‘Collaborative Helping Map’ van Madsen (2007), maken hierbij onderscheid tussen visie, steunbronnen, obstakels en een plan met ontwikkelstappen. De STW-maakt een plan met alle betrokkenen in het netwerk, waarin er een taakverdeling is, waarop er een ‘ja-respons’ van de deelnemers is. Er is aandacht voor het werken met netwerken, met wet- en regelgeving, met complexe casuïstiek en psychiatrie. Wij behandelen de Jeugdwet en de Wet Geneeskundige Behandeloovereenkomst. Wij bespreken het werken met risicotaxatie en veiligheidsplannen. De STW leert in deze opleiding hoe op systemische wijze psychopathologie bespreekbaar kan zijn. Het boek ‘Een psychische stoornis heb je niet alleen’ belicht dit denken, deze praktijk. De STW kijkt naar invloed op allen, heeft aandacht voor brussen en bespreekt hoe het gezin/ het systeem weerbaar kan zijn in relatie tot de invloeden van pathologie op het geheel. Gedurende de praktijkdag oefenen wij met rollenspel n.a.v. cases die de cursisten zelf inbrengen.

D Het vierde blok gaat over methodisch handelen en systemische toepassingen in specifieke contexten. Wij kijken naar praktijken waarin we vanuit intergenerationele, structurele, strategische/ communicatie theoretische, ervaring en affectief gerichte, narratief en dialogische perspectieven kunnen werken, interveniëren, converseren. Er is aandacht voor non-verbaal werken en het integreren van dat wat er geleerd is in de eigen beroepspraktijk.

X Praktijkdagen. Er zijn in de opleiding drie praktijkdagen gepland. Tijdens deze praktijkdagen is er de gelegenheid om veel te oefenen met wat in de voorafgaande lesdagen aan bod kwam. In de praktijk- en integratiedagen laat de cursist zien hoe hij/zij het geleerde toe kan passen in cases uit de dagelijkse beroepspraktijk. Hij/zij leert reflecteren op het eigen handelen en dat van de ander. De cursist houdt een logboek bij waarin hij/zij leerdoelen formuleert en het eigen leerproces volgt. Dit logboek wordt bij de eindopdracht mee ingeleverd en wordt door de docent beoordeeld.

Programma

Blok A: Fase van contact en kennis maken

Dag 1: kennismaking, identiteit en het 'normale' gezinsleven

Dag 2: Basisvaardigheden

Dag 3: Cultuur sensitief werken

Dag 4: Gezinsstellingen Diversiteit

Blok B: Fase van samen onderzoeken; kijken door een systemische bril vanuit verschillende perspectieven

Dag 5: Genogrammen, intergenerationeel, levensfasen

Dag 6: Structuur, communicatie en patronen

Dag 7: Affectief klimaat en narratieve benadering

Dag 8: Ouderschap en partnerrelatie

Dag 9. Praktijkdag: Gezinstaxatie en hulpvraagverduidelijking

Blok C Fase van samen een plan maken

Dag 10: Werken met netwerken

Dag 11: praktijkdag: Jeugdwet, WGBO, risicotaxatie en veiligheidsplannen

Dag 12: STW en psychiatrie

Dag 13: Yucel methode

Blok D. Werken aan gewenste verandering

Dag 14: Collaboratief en feedback gestuurd werken

Dag 15: Structuur, patronen en communicatie

Dag 16: Creatief en Non-verbaal

Dag 17: praktijkdag: integratie, evaluatie en afscheid.

Literatuur

De deelnemers krijgen artikelen opgegeven die digitaal verstrekt worden.

De volgende drie boeken moeten aangeschaft worden::

- Baars, J. , Meekeren, E van (2013) Een psychische stoornis heb je niet alleen. Boom. Amsterdam
- Madsen. W.C. (2011). Samenwerkingsgerichte hulpverlening met multi-gestresseerde gezinnen. Antwerpen/Apeldoorn
- Savanije, A., Lawick, M.J. van, Reijmers, E.T.M. (2018) Systemisch Werken. Utrecht: De Tijdstroom.

Toetsing

De cursist houdt tijdens de praktijk- en integratiedagen een logboek bij. In dit logboek legt de cursist leerdoelen vast en schrijft hij/zij over leerontwikkelingen, laat hij/zij zien hoe de STW competenties eigen gemaakt zijn. Aan het einde van de opleiding levert de cursist het logboek in tezamen met een eindwerkstuk waarin hij/zij a.d.h.v. een casus laat zien wat uit de opleiding van waarde is geweest en hoe dit geïntegreerd kan worden in de beroepspraktijk.

DRAAIBOEK

Blok A: Basiscursus Systeemtheorie

Lesdag 1: Kennismaking, identiteit en het ‘normale’ gezinsleven.

ochtend

onderwerp:

Kennismaking aan de hand van werkmiddel waarbij identiteit als sociaal, cultureel en historisch construct gedefinieerd wordt.

inhoud:

Kennismaking aan de hand van het maken van de levensboom. ‘The tree of life’ is een project dat in Zuid Afrikaanse landen ontwikkeld is voor aidswezen. Identiteit wordt gedefinieerd als sociaal construct ‘een vereniging van leven’. Er wordt een verbinding gelegd tussen kennis, vaardigheden en de sociale, culturele en historische context. De groep is een systeem.

ervaring:

Tekenen van een ‘tree of life’.

doel:

Deelnemers maken kennis met elkaar en met een systemisch denkkader. Het geheel (van de groep) is meer dan de som der delen (deelnemers). Identiteit is een sociaal en cultureel geconstrueerde samenhang.

Literatuur: (13 pagina’s)

Ncazelo Ncube (2006) The tree of life project, The International Journal of Narrative Therapy p. 3-16

middag

onderwerp:

Het ‘normale’ gezinsleven

Inhoud:

Gedurende deze les staat de ‘normale’ ontwikkeling van het gezin centraal. De vraag ontstaat wat een ‘normale’ ontwikkeling is, welke verschillende samenlevingsvormen er door de geschiedenis heen ‘normaal’ of ‘anders’ gevonden werden. Systemen wijzigen hun structuur, patronen, klimaat en verhaal onder invloed van de tijdsgeest en in verschillende gezinsontwikkelingsfasen. Het gezin met een jong kind behoeft een andere structuur dan die van het gezin met adolescenten. De transitie levert spanning op. Reorganisatie vraagt om communicatie, interne afstemming en afstemming met vragen van grotere omringende systemen.

ervaring:

De groep vormt een rechte lijn. Deze lijn is de ‘norm’. Een ieder wordt gevraagd positie in te nemen tot deze lijn, norm.

doel:

Kennis van basisbegrippen uit de systeemtherapie en de toepassing daarvan op het 'normale' gezinsleven. Reflecteren over begrippen 'normaal', 'anders' en 'pathologisch' in termen van aanpassing, tegenkracht, insluiting, uitsluiting binnen culturen.

STW-competenties:

De STW ziet individuen in het kader van hun onderlinge relaties en interacties en als functionerend in diverse contexten, waarbij de STW weet dat: a. onderlinge interacties zich ontwikkelen in de tijd en worden gekenmerkt door voortdurende en zich herhalende feedbackpatronen, dat interactiepatronen zichtbaar worden in gedrag en dat betekenisgeving bij sociale interacties een belangrijke rol speelt. b. De manier waarop individuen zich tot elkaar verhouden wordt beïnvloedt door contextuele factoren. Belangrijke contexten zijn: familie en andere belangrijke relaties, sociale netwerken, professionele kaders, culturele, maatschappelijke en sociaal politieke omgeving; c. De manier waarop individuen zich binnen de verschillende contexten tot elkaar verhouden wordt beïnvloedt door onder meer biologische factoren, de ontwikkelingsfase waar de individuen zich in bevinden, hun geschiedenis en door recente gebeurtenissen. d. Interacties en betekenisgeving mede bepaald worden door overheersende discoursen en beïnvloed worden door macht, waardoor belangrijke contexten zoals etniciteit, gender, sociale klasse, religie, spiritualiteit het behoren tot een seksuele minderheidsgroep, overschaduwde kunnen worden. f. Er altijd veelvoudige perspectieven en beschrijvingen mogelijk zijn, dat systeemleden meestal verschillen in hun beschrijvingen van eenzelfde gebeurtenis en dat dit hun interacties beïnvloedt. g. hij interacteert met en onderdeel is van de context waarin hij werkt.

Literatuur: (52 pagina's)

Baars, J., van Meekeren, E., Wat klinici moeten weten over families en naastbetrokkenen, *Een psychische stoornis heb je niet alleen.* pag 27-66

Savanije, A. van Lawick, L. Reijmers (2018) Hoofdstuk 1 Bestaat het gezin. *Systemisch Werken.* pag. 11-23

Lesdag 2: Basisbegrippen uit de Systembenadering

Onderwerp:

Kennismaken met systemisch kijken en handelen.

Inhoud:

Op deze dag maken de cursisten kennis met het systeemtheoretisch gedachtegoed. De basisbegrippen en uitgangspunten worden doorgenomen en geoefend. Alle gedrag is communicatie. Gedrag krijgt betekenis afhankelijk van de context waarin het zich voordoet. Gedrag wordt onderhouden of escaleert in interactiepatronen. Systemen zijn gehele van (verschillende) delen. Een molecuul is een systeem in een cel, een cel is een systeem in een orgaan, een orgaan in een lichaam, een lichaam in een relatie, een relatie in een gezin, een gezin een netwerk van familieleden en vrienden, zij samen in een wijk, een stad, in

Nederland, Europa, aarde, zonnestelsel enzovoort. In elk systeem is er zowel een streven naar homeostase/ evenwicht, of transformatie/ verandering in interactie met andere (omringende) systemen. Wij onderzoeken systemen door te kijken naar context, tijdslijnen, structuur, patronen, affectief klimaat en betekenissen.

Ervaring:

Oefenen met de basisbegrippen. Meervoudig perspectief en – betrokkenheid hanteren

Doel: Oefenen met een eerste toepassing van basiskennis en – vaardigheden van het systemisch werken creëren van een gemeenschappelijke taal.

STW competenties:

De STW ontwikkelt een interpersoonlijk perspectief op problemen en mogelijke oplossingen en kan deze ook verwoorden. Binnen dit perspectief worden problemen niet geïndividualiseerd en worden moeilijkheden geplaatst in contexten en relaties. De STW beschrijft problemen op een niet-pathologiserende en positieve wijze, met aandacht voor diversiteit en voor de bronnen van (veer) kracht van cliënten.

De basis attitude van de STW is die van meervoudige partijdigheid. Een STW kan zich verplaatsen in verschillende mensen met verschillende standpunten en rekening houden met eventueel belangrijke afwezigen. Hij is nieuwsgierig en zijn uitgangspunt is dat cliënten expert zijn over hun eigen leven.

Literatuur (102 pagina's)

Baars, J. Meerkeren, van E. (2013) *Het eerste contact en basisvaardigheden*. Een psychische stoornis heb je niet alleen. (p 163-182)

Madsen. W.C. (2011). Samenwerkingsgerichte hulpverlening met multi-gestresseerde gezinnen. Antwerpen/Apeldoorn: Garant. Hfst.1 (pp. 23 – 51), hfdst. 2 (p.53 – 90)

Savanije, A. van Lawick, L. Reijmers (2018) *Hoofdstuk 2 Een Systemische Bril*

Van Lawick, Savanije (2014) Basisbegrippen, Handboek Systeemtherapie p. 203 - 222

Lesdag 3: Cultuur sensitief/ responsief werken

onderwerp:

Cultuur sensitief (of liever) responsief werken

inhoud:

In deze les is er aandacht voor de onderwerpen cultuur, waarden, migratie, racisme en uitsluiting. Cultuur en etniciteit betreft niet enkel 'de ander'. Afkomst en cultuur beïnvloedt onze blik op de wereld, dus ook onze professionele blik. Hoe geven wij in alle casuïstiek aandacht aan het thema van cultuur en waarden? Op welke wijze voegen wij in wanneer wij werken met migranten gezinnen. De cultureel sensitieve/ responsieve therapeut heeft aandacht voor thema's als: de migratiegeschiedenis, loyaliteiten naar verschillende culturen, waarden, waarden onder druk in een dominante cultuur, racisme en uitsluiting. Er is aandacht voor het werken met de metafoor van 'beschermjassen'.

ervaring:

Ervaringsgerichte oefening over 'de ander zijn'. Reflectie oefening over 'waarden onder druk in een dominante cultuur'. Rollenspel over actief cultuur/ waarden bespreekbaar maken in gezinsgesprekken.

doel:

Cultuur en waarden uitvragen/ bespreekbaar maken. Notie hebben van verschillende loyaliteiten in de multiculturele samenleving.

STW-competenties:

De STW ziet welke invloed zijn eigen geschiedenis en sociaal-culturele achtergrond kan hebben op de hulpverlening.

Literatuur (50 pagina's)

Baars, J., Meekeren, van E (2013) *Culturele diversiteit en migratie* Een psychische stoornis heb je niet alleen. (p77-92)

Jessurun, N. Rhmaty, F (2014) *Migratie: Systeemtherapie bij translocatie*. Handboek Systeemtherapie. Hfst 47 (p641-657)

Kouratovsky, V. (2008) *Respect, identiteit en loyaliteit. Een cultuur sensitieve benadering*. Adolescenten en respect. (p. 216-226)

Savanije, A. van Lawick, L. Reijmers (2018) Hoofdstuk 3 Hulpverleners, een persoonlijk vak. *Systemisch Werken pag. 43-54*

Lesdag 4: Gezinsamenstellingen en diversiteit

onderwerp:

Systemisch werk bij een grote diversiteit aan gezinssystemen..

inhoud:

We leven in een samenleving waarin veel samenlevingsvormen mogelijk zijn. Het traditionele kerngezin van een man en een vrouw met 2 ½ kind is niet langer de (enige) standaard. Ook koppels van dezelfde sekse voeden samen kinderen op. Vele gezinnen in onze beroepspraktijk zijn samengestelde gezinnen. Er is scheiding tussen ouders geweest en in de nieuwe gezinnen lopen verschillende gezinsfasen door elkaar heen. Vele gezinnen maken hierin transities door zonder in hulpverlening terecht te komen. Maar vaak wordt ervaren dat alle veranderingen niet zonder slag of stoot gaan. Op verschillende manieren kunnen er spanningen optreden. Kinderen kunnen in een loyaliteitsconflict raken als ouders na scheiding blijven strijden. Ook in de driehoek kind-ouder-stiefouder kan er spanning ontstaan. In de transities moeten opnieuw posities ingenomen en patronen ontwikkeld worden. Onder invloed van spanningen in deze transities neigt men vaak de problematiek lineair en individueel te benaderen (in termen van schuldig, tekortschietend zijn).

Gedurende de lesdag is er aandacht voor het herkennen en bespreken van veel voorkomende patronen in (complexe) gezinssituaties. Een nieuwsgierige en open houding t.a.v. diversiteit is vereist. Wij kijken o.a. naar een programma 'kinderen uit de knel' en bespreken hoe er in samengestelde gezinnen naar een effectieve structuur, veerkracht en identiteit gezocht kan worden.

ervaring:

Rollenspel en reflectie op eigen kijk op diversiteit in samenlevingsvormen.

doel:

Systemische vragen/ interventies bij verschillende gezinsvormen, scheiding, vechtscheiding en samengestelde gezinnen.

Herkennen en bespreken van destructieve patronen. Uitvragen van gezinsstructuur, veerkracht en identiteitsverhalen.

STW competenties:

De STW er is in staat om met een open, niet oordelende en nieuwsgierig houding systemen (paren en gezinnen) tegemoet te treden. De STW weet dat onderlinge interacties zich ontwikkelen in de tijd en worden gekenmerkt door voortdurende en zich herhalende feedbackpatronen, dat interactiepatronen zichtbaar worden in gedrag en dat betekenisgeving bij sociale interacties een belangrijke rol speelt;

De STW ziet welke invloed zijn eigen geschiedenis en sociaal-culturele achtergrond kan hebben op de hulpverlening (zie ook dag 3).

Literatuur: (66 pagina's)

Cottyn, L. (2014) Opnieuw Samengestelde gezinnen. *Handboek Systeemtherapie hfst. 40* (p563-571)

Madsen, W.C. (2011). Samenwerkingsgerichte hulpverlening met multi-gestresseerde gezinnen. *Hfst.3 Samenwerking is tweerichtingsverkeer*. Het engageren van gezinnen die terughoudend staan t.o.v. therapie. (pp. 91 – 127)

Savanije, A. van Lawick, L. Reijmers (2018) Hoofdstuk 4 Zo gaat het niet langer. *Systemisch Werken* (pag.55-62)

Savanije, A. van Lawick, L. Reijmers (2018) Hoofdstuk 5 Kennismaken. *Systemisch Werken*. (Pag. 63-78)

Blok B: Fase van samen onderzoeken; kijken door een systemische bril vanuit verschillende perspectieven

Lesdag 5: Intergenerationeel/ gezinslevensfasen: genogram, tijdslijn en circulair vragen stellen

Onderwerp:

Samen kijken vanuit het gezinslevensfase model; tevens start met oefenen in circulair interviewen en externaliserende vragen.

Inhoud:

Aandacht voor perspectief van intergenerationeel werken en gezinslevensfasen. Wij onderscheiden horizontale (ontwikkeling) en verticale (inwikkeling) lijnen. Het hier-en-nu is de botsing tussen inwikkeling en ontwikkeling. Een systeem moet door tijd steeds reorganiseren. Aan bod komen deze les diverse werkvormen die in gezinssessies inzetbaar

zijn, zoals het genogram, de tijdslijn en het stellen van circulaire en externaliserende vragen. Hoe betreft de STW-er kinderen actief in de sessie. Hoe bevordert de STW-er het gesprek tussen de gezinsleden onderling? Hoe maakt de STW-er verschil door inzet van een interventie of door het stellen van circulaire en externaliserende vragen?

ervaring:

Oefenen met circulaire, externaliserende en reflectieve vragen. Oefenen met het introduceren van een interventie zoals genogram, tijdslijn. Rollenspel waarin STW-er een opdracht geeft waarmee een patroon onderbroken wordt.

doel:

Het actief betrekken van kinderen in gezinssessies. Systeemtherapeutische interventies en vragen in het werken met gezinnen kennen en oefenen.

STW-competenties:

De STW brengt systemen in kaart om het (relationeel) inzicht te vergroten. Dit doet hij onder andere door middel van een genogram, een gezinskaart en een levenslijn.

De STW stelt systemische vragen ter exploratie van visies en ervaringen: algemeen: vragen naar interacties, naar betekenisgeving, naar contexten; ^[SEP]specifiek: vragen die specifiek zijn voor systeemtherapeuten: circulaire vragen, ^[SEP]uitzonderingsvragen, hypothetische vragen en externaliserende vragen. ^[SEP]

Literatuur (88 pagina's)

Hillewaere, B. (2006) Narratieve en oplossingsgerichte toepassingen bij genogrammen. *Tijdschrift Systeemtherapie*. (pag. 69-87)

Rober, P (2014) Het kind betrekken in de gezinstherapeutische sessie. *Handboek Systeemtherapie* (pag. 523-534)

Madsen, W.C. (2011). Hfst.5 'Samenwerkingsgerichte bevraging. *Samenwerkingsgerichte hulpverlening met multi-gestresseerde gezinnen*. (pag. 127-184)

Savanije, A. van Lawick, L. Reijmers (2018) Hoofdstuk 6 In kaart brengen. *Systemisch Werken* (pag. 79-92)

Lesdag 6: Werken met structuur, patronen en communicatie

ochtend

onderwerp:

Samen kijken vanuit de structurele benadering: vervolg circulair interviewen

inhoud:

Gedurende deze les staat het structurele perspectief centraal. Hoe is systeem zodanig georganiseerd dat het kan voldoen aan de taken, vereist om in levensfasen en grotere systemen te functioneren. Cursisten leren over hiërarchie, triades, triangulatie, coalities, allianties, grenzen en conflict.

ervaring:

(1) Improvisatieopdracht. Cursisten worden gevraagd zonder voorbereiding een vergadering

na te spelen. De deelnemers ontdekken dat er altijd een systeem ontstaat waarin mensen rollen en posities innemen, waarin er ongeschreven regels zijn, er een sfeer ontstaat, waarin er allianties, coalities zijn en oppositie kan ontstaan. Hoe is de groep georganiseerd rondom de functies die het uit moet voeren?

(2) Het maken van een 'sculpt' van een gezin in behandeling bij een van de cursisten.

(3) Het maken van een structuurkaart n.a.v. een filmfragment.

Doel: Deelnemers leren een gezin zien als een georganiseerde en functionele eenheid. Het gezin moet afhankelijk van de ontwikkelingsfase en in respons op grotere systemen voortgaand reorganiseren. Er ontstaat steeds een voorspelbare samenhang van interacties (gezinsstructuur). Problemen ontstaan als gezinnen vanuit hun organisatie onvoldoende uitgerust zijn om vragen vanuit grotere systemen en de dominante cultuur passend te beantwoorden. Deelnemers leren in triades te denken, structuurkaartjes te tekenen. Zij leren om triangulatie, allianties, coalities (soms over de oudergrens) te herkennen

STW-competenties:

De STW gebruikt technieken die gericht zijn op: verandering van de relaties.

De STW kent de kracht van systemische vragen en weet deze toe te passen ter ondersteuning aan het hulpverleningsproces.

De STW gebruikt technieken die gericht zijn op verandering in relaties, gedrag en betekenisgeving zoals: invoegen, focussen, herstructureren en heretiketteren.

Literatuur: (74 pagina's)

Savanije, A. van Lawick, L. (2014) Methoden en technieken. Handboek Systeemtherapie (223-257)

Berkvens, E. en Robben, M. (2014) Het structureel perspectief. Handboek Systeemtherapie (283-293).

Savanije, A. van Lawick, L. Reijmers (2018) *Hoofdstuk 7 De Positionering van de hulpverlener. (Pag.93-104)*

Wiebenga, E. (1998) Systeemdenken als inspiratiebron voor ouderbegeleiding. *Ouderbegeleiding en Systeemtheorie. (Pag.131-150)*

middag

onderwerp: Samen kijken naar circulaire interactiepatronen en communicatie

inhoud: Gedurende dit deel is er aandacht voor het communicatieve perspectief en de strategische benadering in de systeemtherapie. 'Alle gedrag is communicatie'. Elke communicatie bezit een inhouds- en betrekkingaspect. In alle communicatie brengen wij een inhoudelijke boodschap over en doen wij een voorstel over de relatiedefiniëring. Dit voorstel kan aangenomen of bestreden worden. Zo zijn interacties als complementair of symmetrisch te begrijpen. Bij de strategische benadering in de systeemtherapie worden interactiereeksen in kaart gebracht. Het symptoom heeft een functie en wordt onderhouden in repeterende of escalerende patronen. De therapeut helpt communicatie te effectueren en plant een interventie die het patroon onderbreekt of versterkt.

ervaring: Herkennen en beschrijven van circulaire sequentiereeksen. Oefenen met gesprekken volgens communicatierichtlijnen.

doel : Kennis van de communicatieve en strategische benadering in de systeemtherapie. Cursisten leren communicatieprocessen analyseren op basis van de axioma's van Watzlawick. Zij leren wat interpunctie is en het verschil tussen inhoud en betrekking te begrijpen. Deelnemers leren circulaire patronen herkennen en uitvragen.

STW-competenties:

De STW gebruikt technieken die gericht zijn op: gedragsverandering.

Literatuur: (21 pagina's)

Reijmers, E. en Cottijn, L. (2014) *Het communicatief perspectief*. Handboek systeemtherapie p. 260-272

Baars, J., Meekeren, van E (2013) *Hfdst.12 Behandeling*. Een psychische stoornis heb je niet alleen. (239-248)

Lesdag 7: Het gehechtheidsperspectief & de narratieve en oplossingsgerichte benadering

ochtend

onderwerp:

Samen kijken vanuit het gehechtheidsperspectief, het affectieve klimaat in het gezin

inhoud:

In dit deel is er aandacht voor de integratie van systeemtheorie en hechtingstheorie. De systeembenadering wijzigde de focus onder invloed van de gehechtheidstheorie. Tegenwoordig ligt er veel meer aandacht op emotie en beleving, dan op communicatie en controle alleen. De systeembenadering verrijkt op zijn beurt de gehechtheidstheorie en benadert gehechtheid in termen van 'wederkerigheid'. Lang was er een eenzijdige focus op de moeder-kind-dyade, die lineair beschreven werd. Inmiddels werken gezinstherapeuten met het concept van een 'secure-family-base'. Hoe functioneert het systeem zodanig 'veilig' waardoor gezinsleden hun relaties binnen en buiten het systeem exploreren kunnen? Hoe creëren wij in therapie een klimaat van veiligheid, repareren wij veilige hechtingsrelaties tussen ouders en kinderen? Er is gedurende deze les aandacht voor primaire en secundaire reacties bij spanning, voor het escaleren, de-escaleren en co-reguleren van emoties in sociale systemen.

ervaring:

Oefeningen die gaan over verhoogde spanning in de therapie kamer, over het registreren en herkennen van spanning bij jezelf in de rol van hulpverlener.

doel:

Het leren om holding te bieden als hulpverlener en manieren om spanningsreductie en emotieregulatie te beïnvloeden. Er is aandacht voor het escaleren, de-escaleren en co-reguleren van emoties in sociale systemen.

STW competentie:

- *De STW gebruikt technieken die gericht zijn op: reguleren en de-escaleren van emoties.*

Literatuur: (29 pagina's)

Wagenaar, K., Quené, H. (2014) Hechting en emoties. *Handboek Systeemtherapie*. (p.433-442)

Hillewaere, B. (2008) *Verbinden om goed los te laten*. Tijdschrift Systeemtherapie (pag. 216-238)

middag

onderwerp:

Samen kijken naar taal en betekenisgeving in de narratieve en oplossingsgerichte benadering

Inhoud: Gedurende dit onderdeel staan wij stil bij verandering in het systeemdenken, eind jaren 80/ begin jaren 90 onder invloed van het feminisme, de tweede orde cybernetica en het sociaal constructionisme. De therapeut staat niet buiten het systeem, maar is er een onderdeel van. De therapeut verruimt de expertpositie voor een nieuwsgierige of niet wetende houding. Taal en betekenisgeving komen centraal te staan. De taal representeert de werkelijkheid niet zo zeer, maar schept deze. Het stellen van vragen is een interventie op zichzelf. De hulpverlener vraagt de agenda van de cliënt uit, stelt zich ten dienste van deze agenda op. De hulpverlener focust op veerkracht en steunbronnen, op tegenkracht en verhalen die contrasteren met dominante probleemverhalen.

ervaring:

Oefening met oplossingsgerichte vragen en het externaliseren van de klacht.

doel:

Deelnemers leren over een narratieve en oplossingsgerichte aanpak in gezinstherapie en oefenen met het stellen van vragen. De cursist leert zichzelf te zien als onderdeel van het systeem, een nieuwsgierige' attitude aan te nemen en vanuit een samenwerkingsrelatie hulp te verlenen. De cursist leert dat vragen interventies zijn, oefent met vragen, waaronder externaliserende vragen.

STW-competenties:

De STW ziet zichzelf als onderdeel van het systeem waarmee hij/zij werkt en in het grotere hulpverleningssysteem waarbinnen hij/zij werkt.

De STW gebruikt technieken die gericht zijn op: betekenisgeving, zoals heretiketteren en externaliseren; het in kaart brengen van de gewenste situatie voor de cliënten, zoals het stellen van toekomstgerichte vragen en van schaalvragen.

Literatuur: (74 pagina's)

Hennik, R. van (2006) Over jongleren. *Tijdschrift Systeemtherapie* (pag.133-150)

Madsen, W. (2011) Hfst 6 en 7 De relatie tussen cliënten en hun problemen en een gewenst leven ontwikkelen. *Samenwerkingsgerichte hulpverlening met multi-gestresseerde gezinnen*. (pag. 185-242)

LESDAG 8: Werken met ouders. De opvoedstijl, ouderalliantie en partnerrelatie

onderwerp:

Ouderschap, de opvoedstijl, de ouderalliantie en de partnerrelatie.

inhoud:

Er zal deze les stil worden gestaan bij het bespreekbaar maken van de opvoedstijl en de samenwerking in de ouderalliantie tussen ouders. Vervolgens is er aandacht voor het geven van educatie en het bevorderen van reflectie bij ouders over generieke/ theoretische concepten (diagnostiek/ opvoedadvies). Samenwerking in de ouderalliantie kan worden verstoord door partnerrelatieproblemen tussen de ouders. De aandacht voor het kind leidt daar van af of wordt juist het strijdpunt tussen de ouders. In deze cursusdag is er aandacht voor de relatiedynamiek tussen ouders en hoe je deze bespreekbaar kunt maken.

ervaring:

Rollenspel rondom beleving ouderschap en opvoedstijlen. Rollenspel over psychoeducatie en persoonlijke reflecties achteraf. Een oefening waarin cursisten probleem onderhoudende patronen van aanklagen en afstand nemen in de partner relatie herkennen.

doel:

Bespreekbaar maken van beleving ouderschap en opvoedstijl ouders. Het geven van voorlichting en psychoeducatie. Kennis over samenhang ouderschap en partnerrelatie. Probleemonderhoudende patronen herkennen en bespreekbaar maken.

Literatuur: (43 pagina's)

Baars, J., Meekeren, van E (2013) *hoofdstuk 11 psychoeducatie geef je nooit alleen*. Een psychische stoornis heb je niet alleen. (p.221-238)

Baars, J., Meekeren, van E (2013) hoofdstuk 13 *Ouderschap*. Een psychische stoornis heb je niet alleen. (p251-262)

Pas, A.vd (2014) Ouders een systemisch multiversum; Uit: Handboek systeemtherapie, hfdst 35 (495-510)

Lesdag 9: Praktijkdag Gezinstaxatie

onderwerp:

Hulpvraagverduidelijking en gezinstaxatie. In deze laatste dag van BLOK B wordt gewerkt naar integratie en toepassing van de vorige lesdagen.

inhoud:

Gedurende deze dag staan wij stil bij het voeren van het eerste gezinsgesprek, het uitvragen van meerdere perspectieven, individuele zorgen en hulpvragen om tot een gedeelde doelstelling te komen. Wij maken gebruik van een gezinstaxatieformulier waarin de gezinsdiagnostiek verdeeld wordt in drie delen.

Deel I: gezinsobservaties van STW over structuur, patronen, het affectieve klimaat en betekenisgeving.

Deel II: zorgen, wensen en verhalen van de gezinsleden.

Deel III: reflectie van de STW voor de gezinsleden.

Ervaring:

Rollenspellen/ practicum. Wij oefenen met model 'co-creëren van een behandelkader'.

Taxatie is op te delen in fase a. zorgen en wensen; fase b. Betekenissen/ collectief referentiekader; fase c. plan van aanpak en fase d. actie en evaluatie.

doel:

Contact maken d.m.v. invoegen, meervoudige partijdigheid en ruimte voor meerstemmigheid. De hulpvragen uitvragen en doelen overeenkomen.

STW-competenties:

De basis attitude van de STW is die van meervoudige partijdigheid. Een STW kan zich verplaatsen in verschillende mensen met verschillende standpunten en rekening houden met eventueel belangrijke afwezigen. Hoe de STW zich positioneert hangt af van zijn theoretisch perspectief en persoonlijke stijl. Maar in het algemeen is hij/zij nieuwsgierig en is zijn uitgangspunt dat cliënten expert zijn over hun eigen leven.

De STW heeft aandacht voor de systemische context voorafgaand aan het eerste gesprek. Hij verzamelt informatie bij het verwijzen en het hulpverlenerssysteem en bij het systeem zelf om 1) te beslissen of en hoe er verder wordt gegaan en 2) te beslissen in welke setting dat zal gebeuren (wie wordt bij het gesprek betrokken).

De STW verzamelt informatie: om de context waarin de hulpvraag is ontstaan en van waaruit de verwijzing heeft plaatsgevonden te kunnen begrijpen; over het aanmeldingsprobleem en over het grotere systeem waar de hulpvrager(s) deel van uit maakt (maken); om de invloed van het probleem op en de bronnen van veerkracht van de systeemleden in kaart te brengen; over welke rasters mogelijk meespelen (contextuele reflectie); om hypothesen te vormen.

De STW is in staat om een werkrelatie op te bouwen en te onderhouden vanuit meervoudige partijdigheid, in een context waarin iedereen zich gehoord en begrepen voelt en er ruimte is voor alle stemmen. De STW zorgt ervoor dat iedereen begrijpt waarom gekozen is voor systeemgesprekken en wat het nut is van hun aanwezigheid. De STW is alert op breuken in de werkrelatie met systeemleden.

Literatuur: (40 pagina's)

Baars, J. Meekeren, E. Van (2013) *Verder praten met familieleden en naast betrokkenen* (pag. 193-204)

Baars, J. Meekeren van E. (2013) hfdst 14 *Bijwerkingen, fouten en andere risico's*. Een psychische stoornis heb je niet alleen. (p263-278)

Reijmers, E. (2014) *Systemische diagnostiek*. Handboek Systeemtherapie. (p.187-201)

BLOK C: Fase van samen een plan maken voor verandering

Lesdag 10: Werken met Netwerken

Onderwerp:

De STW er kan een belangrijke rol spelen in het bevorderen van samenwerking tussen verschillende (hulpverlenings-)partijen.

Inhoud:

Van de Systeem therapeutisch Werker wordt verwacht dat hij geschoold en praktisch vaardig is in het tot stand brengen van een actieve samenwerking met sociaal- en maatschappelijke betrokkenen rond het systeem dat in zorg is. De STWer activeert netwerken bij het creatief zoeken naar verandermogelijkheden. Hij doet dit op een constructieve manier, waarin tegenstrijdige belangen/voorstellen niet als hinderlijk en contraproductief worden gezien, maar begrijpelijk vanuit verschillende context en rasters. Ook hier is een meervoudig betrokken houding essentieel, maar wordt tevens een directieve houding verwacht inzake procesbewaking.

Oefening: rollenspel van netwerkbijeenkomsten, inbreng eigen casuïstiek

Doel: leren voorzitten van familieberaden en netwerkbijeenkomsten.

STW competenties:

De STW is een netwerker en heeft, ongeacht de functie en setting, aandacht voor de brede systemische context voorafgaand aan een eerste gesprek. De STW is in staat om samen met de verschillende betrokken partijen (aangemeld systeem, verwijzer(s) en andere mogelijk betrokkenen) een systemische context te creëren van waaruit er voortgang van het hulpverleningsproces kan plaatsvinden. De STW kan daarbij: a. problemen in systemische termen formuleren; b. samen met betrokken partijen beslissen of en hoe er verder wordt gegaan, in welke setting dit zal gebeuren en wie daarbij betrokken worden.

De STW heeft gedurende het hulpverleningstraject: a. aandacht voor zijn eigen positie te midden van een grotere hulpverleningscontext en; b. is in staat om zo nodig een groot overleg met de verschillende betrokken partijen te organiseren waarmee; a. hij na verloop van tijd het hulpverleningsproces evalueert en; b. als er geen positieve veranderingen plaatsvinden overlegt hij met betrokken partijen over hoe er met de ontstane situatie moet worden omgegaan.

Literatuur: (58 pagina's)

Madsen, W. (2011) Werken met Multi gestresseerde gezinnen. *Hfst 8. Het ontwikkelen van netwerken om een 'nieuw leven' te beginnen.* (p243-276)

Savanije, A. van Lawick, L. Reijmers (2018) Hoofdstuk 8 Spreken – met wie? *Systemisch Werken* (Pag. 105-130)

LESDAG 11: Praktijkdag: Jeugdwet, Wet Geneeskundige Behandelovereenkomst, risicotaxatie en veiligheidsplannen

onderwerp:

Hoe volgens de wet en ‘goed hulpverlenerschap’ te handelen in complexe cases.

inhoud:

Hoe positioneert de hulpverlener zich in risicovolle situaties, bij dreigend geweld, suicidegevaar of ernstige triangulatie bij een vechtscheiding. In deze les gaat het over kennis en toepassing van de Jeugdwet, de WGBO en over het werken met veiligheidsplannen en risicotaxatie.

ervaring:

Deelnemers bereiden deze les voor door beleidsplannen van de eigen instelling, risicotaxatie, veiligheidsplannen mee te nemen en te delen. In de les doen wij een quiz over vraagstukken bij complexe casuïstiek. Hoe moet er volgens de wet gehandeld worden? Wat is in de casus ‘goed hulpverlenerschap’?

doel:

Kennis van de Jeugdwet, WGBO, risicotaxatie en veiligheidsplannen en vermogen om op basis hiervan te reflecteren en handelen in complexe cases. De STW kent zijn eigen mogelijkheden en beperkingen binnen het gehele hulpverleningstraject.

De STW competenties:

De STW is in staat om een werkrelatie op te bouwen en te onderhouden vanuit meervoudige partijdigheid. De STW kan: a. gebruik maken van de eigen innerlijke dialoog; b. afhankelijk van de vraag en de context, switchen tussen verschillende rollen: expert, coach en facilitator; c. er voor zorgen dat alle betrokken partijen begrijpen waarom er gekozen is voor een bepaald hulpverleningstraject waarbij hij rekening houdt met de wensen van de cliënten en alert is op breuken in de werkrelatie .

Literatuur: (43 pagina's)

Baars, J., Meekeren, van E (2013) *Hfdst. 27 Psychiatrische crisis*. Een psychische stoornis heb je niet alleen. (447-462)

Tempe de, J. en Calje, S. (2007) Een ongemakkelijke verhouding Kinder- en systeemtherapeuten en gezondheidsrecht bij gescheiden gezinnen deel I (14 pagina's)

Tempe de, J. en Calje, S. (2008) Een ongemakkelijke verhouding Kinder- en systeemtherapeuten en gezondheidsrecht bij gescheiden gezinnen deel II (14 pagina's)

Informatie over De Jeugdwet: www.nij.nl/jeugdwet

LESDAG 12: STW en Psychiatrie

Ochtend

onderwerp:

Systemisch werken met psychopathologie volgens de DSM; internaliserende problematiek.

inhoud:

Alle deelnemers nemen een casus mee van een kind in een gezin met symptomen van internaliserende problematiek. Welke hypothesen zijn er over de diagnose? Hoe past deze diagnose in het classificatiesysteem van de DSM. Hoe kunnen symptomen in gezinsinteracties escaleren of onderhouden blijven? Wat is de invloed van de diagnose op het gezin, op ouders, brussen, de positie van de geïdentificeerde patiënt. Hoe helpen wij een gezin weerbaar zijn, respons geven op de symptomen.

doel:

Weten te spreken over psychiatrische stoornissen met gezinnen, met aandacht voor verwerking, verwachtingen, aanpassingen voor alle gezinsleden. 'Een psychische stoornis heb je niet alleen'. De STW-er kijkt naar invloed op allen, heeft aandacht voor brussen en bespreekt hoe het gezin/ het systeem weerbaar kan zijn in relatie tot de invloeden van pathologie op het geheel.

Literatuur: (42 pagina's)

Baars, J., Meekeren, E. van (2013) *Een psychische stoornis heb je niet alleen*. hoofdstukken:

16. depressie (p.291-305)

18. angststoornissen (p.219-235)

23 autisme spectrum stoornis (289-401)

middag

onderwerp:

Systemisch werken met psychopathologie volgens de DSM; externaliserende problematiek.

inhoud:

Alle deelnemers nemen een casus mee van een kind in een gezin met symptomen van externaliserende problematiek. Welke hypothesen zijn er over de diagnose? Hoe past deze diagnose in het classificatiesysteem van de DSM. Hoe kunnen symptomen in gezinsinteracties escaleren of onderhouden blijven? Wat is de invloed van de diagnose op het gezin, op ouders, brussen, de positie van de geïdentificeerde patiënt. Hoe helpen wij een gezin weerbaar zijn, respons geven op de symptomen.

doel:

Weten te spreken over psychiatrische stoornissen met gezinnen, met aandacht voor verwerking, verwachtingen, aanpassingen voor alle gezinsleden. 'Een psychische stoornis heb je niet alleen'. De STW kijkt naar invloed op allen, heeft aandacht voor brussen en bespreekt hoe het gezin/ het systeem weerbaar kan zijn in relatie tot de invloeden van pathologie op het geheel.

Literatuur: (59 pagina's)

Baars, J., Meekeren, van E (2013). *Een psychische stoornis heb je niet alleen*.

hoofdstukken:

10. Diagnostiek 203-218

22. Verslaving 376-388

LES DAG 13: Werken met cliënten die verbaal niet vaardig zijn, de Yucel methode

Onderwerp: De Yucel methode voor cliënten die niet taalvaardig zijn_

Inhoud: De Yucel-methode bestaat uit een koffer met blokken, waarmee op een beeldende en concrete manier snel duidelijk wordt hoe het leven van een cliënt er uit ziet. Door te bouwen met blokken wordt in beeld gebracht hoe de draagkracht en de draaglast van mensen, gezinnen en netwerken in elkaar zit en hoe dit verbeterd kan worden. De hulpvragende persoon bouwt, ziet en beleeft zelf een kleurrijke verbeelding van zijn situatie. Een beeld zegt dikwijls meer dan woorden. Voor mensen die verbaal niet vaardig zijn, zijn de bestaande hulpverleningstechnieken veelal te abstract en te talig. De Yucelmethode maakt probleemanalyses tastbaar, zichtbaar en concreet. De methode is speels en maakt moeilijke gespreksonderwerpen bespreekbaar en beeldend. Niet met woorden maar met blokken wordt snel duidelijk wat de ervaren problemen zijn. De Yucelmethode kan gebruikt worden bij de begeleiding van mensen, gezinnen, families en netwerken, waarbij de cliënt wordt aangesproken op zijn eigen kracht om zijn problemen te overwinnen.

Ervaring: Je leert de Yucelmethode toepassen. Dit betekent: vanuit de attitude van een betrokken (maar tijdelijk) ondersteuner, gericht op eigen kracht van persoon en systeem, kunnen werken met de blokken uit de blokkendoos, gebruikmakend van het kracht-genogram en het kracht-ecogram.

Dit hoofddoel wordt bereikt aan de hand van de volgende punten:

- a. leren je verhaal te vertellen door middel van visueel opstellingen maken
- b. het voordeel van een multi-zintuiglijke aanpak ervaren
- c. beseffen: eigen kracht is niet alleen relationeel maar komt ook uit jezelf; eigen kracht komt niet alleen uit jezelf, maar is ook relationeel
- d. krachtgericht werken: inzicht hebben in het feit dat mensen en gezinnen veel eigen kracht hebben die tijdens de begeleiding van de personen zichtbaar wordt
- e. anderen leren hun (zorg)verhalen te vertellen door middel van visueel opstellingen maken
- f. visuele draaglast - draagkracht analyse leren doen
- g. leren omgaan met multi-zintuiglijke aanpak: helpt hulpvragers communiceren via kinesthetische, visuele en verbale middelen om tot de kern te komen
- h. leren regie en verantwoordelijkheid bij de hulpvrager te laten leren bescheiden te zijn met je professionele kennis

Literatuur (pagina's 41)

Madsen, W.C. (2011). Hfst 9 Het consolideren van een 'nieuw leven' aan de hand van therapeutische documenten. *Samenwerkingsgerichte hulpverlening met multi-gestresseerde gezinnen*. (Pag. 277-313)

Yucel, M. (2015) 3 artikelen over de Yucel methode in Markant, de Volkskrant en Klik

BLOK D Methodisch handelen en systemische toepassingen in specifieke contexten

LESDAG 14: Collaboratief en oplossingsgericht werken met multi gestresseerde gezinnen

Onderwerp:

Collaboratief en oplossingsgericht werken met Multi gestresseerde gezinnen

Inhoud:

In deze les staat een samenwerkingsgerichte, niet pathologiserende en oplossingsgerichte benadering bij multi gestresseerde gezinnen centraal. Niet de personen, maar de problemen zijn de problemen. Er is aandacht voor veerkracht, steunbronnen en reeds aanwezige oplossingsvaardigheden. Met gezinnen worden proactieve coping-strategieën besproken om hun geprefereerde leven te realiseren met ondersteuning van het familiaal, sociaal en breder maatschappelijk netwerk.

Gedurende deze les is er eveneens aandacht voor feedback gestuurd systeemtherapeutisch werk en collaboratief onderzoek in netwerken/ te vormen leergemeenschappen.

Ervaring:

Oefening waarin men het verschil kan ervaren tussen (1) om als probleem gedefinieerd te worden of (2) aangesproken te worden op veerkracht en reeds aanwezige oplossingscapaciteiten. Oefening met het vragen naar en bespreken van feedback over ontwikkelingen en samenwerking in netwerken.

Doel:

Deelnemers onderkennen het verschil tussen probleemgericht denken / handelen en oplossingsgericht denken / handelen. Zij kunnen in gesprekken veerkracht, steunbronnen, unieke uitzonderingen, reeds aanwezige oplossingsvaardigheden uitvragen op basis waarvan 'proactieve coping strategieën' ontwikkeld kunnen worden. Deelnemers kunnen aanpak aanpassen op basis van verkregen feedback.

Literatuur: (51 pagina's)

Madsen, W. (2014) Collaborative Helping Map. A Tool to Guide Thinking and Action in Family Centered Services. *Family Process*. (Pag. 529-543).

Savanije, A. van Lawick, L. Reijmers (2018) Hoofdstuk 10. Meervoudige complexiteit. *Systemisch Werken*. (Pag. 153-172)

Van Hennik e.a. (2018) Navigatie in feedbackgestuurd systeemtherapeutisch werk. *Tijdschrift Systeemtherapie*. (Pag.142-157)

LESDAG 15: Structurele interventies bij gedragsproblemen en laag gemotiveerde jongeren

onderwerp:

Structurele interventies en het werken met netwerken bij gedragsproblemen.

inhoud:

Gedurende deze les is er aandacht voor structurele interventies gericht op het versterken van de positie van en samenwerking tussen ouders. Er wordt verwezen naar de methodiek van multi-systeemtherapie en geweldloos verzet.

Bij MST wordt gesproken over de multi gedetermineerdheid van menselijk gedrag. Meerdere omgevingen zijn van invloed op het welzijn van het individu en dienen gekend of betrokken te zijn in multi-systeemtherapie. Het gaat vanzelfsprekend om ouders, verzorgers, grootouders, maar ook over de burens, vriendenkring, de school, zelfs de werkgever van een van de ouders. MST is een effectief gebleken therapievorm voor de behandeling van jongeren met antisociaal gedrag en bij gezinnen waarin sprake is van geweld en misbruik. De MST-therapeut onderzoekt risicofactoren en beschermende factoren in de bredere systemen en helpt de ouders om vanuit een meta-positie de opvoeding terug in handen te krijgen.

In de methode van geweldloos verzet is het essentieel dat je als ouder je niet sterker positioneert dan je kind, maar dat je ‘aanwezig’ bent in zijn of haar leven. Gezag wordt niet afgedwongen, het vindt zijn basis in een goede relatie met het kind en met positieve steun van de omgeving.

ervaring:

Rollenspel over aankondigingsbrief ouders. Rollenspel over het begeleiden van een netwerkbijeenkomst.

doel: Cursisten brengen het grotere netwerk in kaart. Zij weten sociale netwerken bij hulpverlening in te zetten. Met structurele interventies wordt de ouderpositie en samenwerking in de ouderalliantie versterkt en worden ouders geholpen om met gezag te de-escaleren.

Literatuur: (51 pagina's)

Arum van S. (2014) Systemisch werken in een forensische context. Handboek Systeemtherapie (pag. 776-786)

Jakob, P. (2013) Geweldloosheid en gezinnen in crisis. Co-creatie van positieve gezinsnarratieven tegen de achtergrond van trauma, deprivatie, middelenmisbruik en belastende sociale contexten. Systeemtherapeutisch Bulletin (pag. 5 t/m 27)

Savanije, A. van Lawick, L. Reijmers (2018) Hoofdstuk 11 Systemische hulpverlener in actie. (*Systemisch Werken 173-194*).

LESDAG 16: Narratieve en creatieve werkvormen bij het werken met emoties en beleving.

onderwerp:

Creatieve werkvormen en samen verhaal maken in het therapeutisch werken met emoties en beleving.

inhoud:

Gedurende de les oefenen wij veel met creatieve werkvormen zoals; ‘sculpting’, tekeningen maken, drama, spel, metaforen, parallelverhalen. Hoe kunnen gezinsleden in ervaringsgerichte oefeningen ‘verschil’ ervaren en met de ‘nieuwe ervaring’ een ‘rijker identiteitsverhaal’ te maken?

ervaring:

Ervaringsgerichte opdrachten zelf ondergaan. Oefenen met het introduceren en op gang brengen van een ervaringsgerichte opdracht in een gezin. Huiswerkopdracht is het schrijven van een brief aan een gezin in behandeling.

doel:

Oefenen met de inzet van creatieve elementen in de hulpverlening.

STW-competenties:

De STW gebruikt non-verbale technieken zoals: enactments, rollenspel, tekeningen en poppetjes.

Literatuur: (51 pagina's).

Hillewaere, B. van Hennik, R. (2014) Handboek Systeemtherapie, hfst 22 Ervaringsgericht perspectief (p339-353)

Vermeire, S. (2009) Werken met therapeutische brieven en documenten. Systeemtheoretisch Bulletin 2009:3 p 317-336

Vermeire, S. (2018) Wat als ik koning zou zijn. *Tijdschrift Systeemtherapie* (pag. 132-148)

LESDAG 17: Praktijkdag: Integratie, feedback en afscheid

Onderwerp:

Casuïstiekbespreking en afscheid

Inhoud:

Dit is de laatste lesdag. De deelnemers presenteren een casus waarin zij blijk geven van het geleerde. De casus wordt gespeeld en de groep reflecteert op de casuïstiek. Er is aandacht voor het werken met feedback, evaluatie en afscheid, zowel in fase van hulpverlening als van en met elkaar.

Ervaring: presentatie van het geleerde

Doel: Kunnen presenteren en reflecteren op het totaal van een behandelproces.

STW-competenties:

De STW creëert een feedbackcultuur om de werkrelatie te ontwikkelen en in stand te houden. Hij heeft aandacht voor breuken in de werkrelatie en bevordert het herstel

hiervan. De STW staat open voor feedback; zowel voor expliciete en verbale feedback als voor impliciete en non-verbale feedback. De STW vraagt expliciet naar feedback en kan deze bespreken op zo 'n manier dat cliënten zich serieus genomen voelen.

De STW beëindigt systeemgesprekken waarbij hij: veranderingen vaststelt en evalueert, eventueel in overleg met de verwijzer(s) en eventuele andere hulpverleners of belangrijke derden;^[1] bespreekt hoe positieve veranderingen vastgehouden kunnen worden en hoe omgegaan kan worden met een mogelijke terugval; aandacht heeft voor de gevoelens die het beëindigen van de gesprekken bij de systeemleden oproept. Wat betekent het einde voor hen en welke hulpbronnen zijn er om hen daarbij te ondersteunen?

De STW kan zich binnen een team profileren als systeemtherapeutisch werker.

Literatuur: (47 pagina's)

Madsen, W.C. (2011). Hfst 10. Ondersteunen van een samenwerkingsgerichte praktijk in de echte wereld. *Samenwerkingsgerichte hulpverlening met multi-gestresseerde gezinnen*. Pag. 313-342)

Van Hennik, R. Planjer, A. (2008) *Echt een kind van haar ouders* Tijdschrift Systeemtherapie (pag. 133-151)